

2013 жылғы 4 наурыздағы «Орнықты экономикалық өсу мен жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету үшін ҚР Үкіметінің дағдарысқа қарсы әрекет ету шаралары» тақырыбына Парламент Мәжілісіндегі Үкімет сағатында Экономика және бюджеттік жоспарлау министрі Е.А. Досаевтың баяндамасының жобасы

Құрметті Төраға!
Құрметті депутаттар!

Бүгін

сіздерге әлемдегі ахуалдың нашарлауы жағдайында елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы және дағдарысқа қарсы ден қоюдың негізгі бағыттары туралы баяндауға рұқсат етіңіздер.

(2-слайд) 2012 жылы **Жалпы ішкі өнімнің нақты өсуі 5%-дықұрады.**

Әлем экономикасының нашар дамуы жағдайында өсу қарқыны жоспарланған параметрлерден бірқатар төмен қалыптасты. Бұған сыртқы сұраныстың қысқаруы, сондай-ақ **өсімдік шаруашылығының жалпы өнім өндірісінің 27,7%-ға төмендеуі және мұнай өндірудің жоспарланған 81 млн. тоннадан 79,2 млн. тоннаға дейін төмендеуі негізгі себеп болды.**

Тауарлар өндірісі салаларындағы жоғары емес қарқындықызмет көрсетулер саласы мен толықтырылды.

Осылайша көлік қызметі **7,2%-ға** жоғарылады, байланыс қызметі **9,6%-ға** өсті.

Көтерме және бөлшек сауданың өсуі 14,6%-дықұрады.

Қазақстандық экспорттық өнімдергесұраныстың қысқаруы аясында, **экономика өсуінің негізгі факторы жоғары тұтынушылық сұраныспен елдегі инвестициялық белсенділіктің айқын жандануы болды. Негізгі капиталға инвестициялар көлемі 3,8%-ға өсті. Құрылыс өсуінің қарқыны 2,9%-ды құрады.**

Әлемдік сұраныстың бәсеңдеуіне қарамастан елдің сыртқы тауар айналымы 9,8%-ға жоғарылады. Өткен жылдың ұқсас кезеңіне қарағанда тауарлар экспорты 5,3%-ға, импорт 20,2%-ға өсті.

(3-слайд) **Экономиканың өсуіне макроэкономикалық жағдайдың тұрақтылығы ықпал етті. 2012 жылы инфляция жылдық мәнде 6,0%-ды құрады, бұл өткен жылғы деңгейден 1,4 пайыздық тармаққа төмен (7,4%).**

(4-слайд) Ел азаматтарының **әлеуметтік жағдайы** да жақсарып келеді. 2012 жылы халықтың **нақты ақшалай табысы** 6,8%-ға өсті, **нақты жалақы** 6,9%-ға жоғарылады. Еңбекнарығындағы ахуал тұрақты болып отыр. **Жұмыссыздық деңгейі** желтоқсан айында 5,3% деңгейінде қалыптасты.

(5-слайд)
Сонымен қатар **әлемдік экономикадағы жағдайға** жүргізілген талдау бір қатар проблемаларды еңсерудегі ілгерілеуге қарамастан, кез келген уақытта на шарлауы мүмкін ағ

ымдағы үрдістердің жүйелі тәуекелдері сақталып отырғанын көрсетті.

Қазіргі уақытта әлемдік экономиканың даму үрдісін айқындайтын басты фактор еуроаймақтағы дағдарыс, АҚШ-тағы фискалдық проблемалар және Қытай өсуінің баяулауы болып отыр.

Борыштық дағдарысқа байланысты **Еуроаймақ** ресми рецессияда болып отыр, үшінші тоқсан қатарынан Жалпы ішкі өнім өсімі теріс болды (II тоқсанда -0,2%, III тоқсанда -0,1%, IV тоқсанда -0,6%).

Борыштың жиынтық көрсеткіші Жалпы ішкі өнімнің 90% рекордтық белгісіндет ұрақталуда.

Қатаң үнемдеудің қабылданған шаралары жұмыссыздықтың өсуіне әкеп соқтырды, ол 11,7%-ды немесе 18 млн. астам адамды құрады.

2013 жылы **АҚШ** соңғы 4 жыл ішінде 1 трлн. доллардан асатын (2012 жылы Жалпы ішкі өнім 7%) бюджет тапшылығының қысқаруымен байланысты проблемалармен бетпе-бет келуі мүмкін. Ең алдымен бұл бюджет шығыстарының қысқаруына қатысты, ол АҚШ экономикасына күмәнсіз теріс әсер етеді.

Еңбек нарығында ахуалдың нашарлауы байқалды, қаңтарда жұмыссыздық 7,9%-ға дейін өсті.

Дамыған мемлекеттердегі дағдарысқа байланысты дамушы мемлекеттердің өсу қарқыны да баяулау үрдісін көрсетіп отыр. Осылайша, **Қытайдың** Жалпы ішкі өнімі 7,9%

деңгейінде қалыптасты, бұлсоңғы 13 жылда ең төмен көрсеткіш болып отыр. Бұл ретте, қытайлық йенаның (2005 жылдан бастап 23%-ға) және жұмыс күші құнының өсуі таяу ақытта қытай экспортының бәсекеге қабілеттілігінің төмендеуіне әкелуі мүмкін.

(6-слайд) Осы шарттарда көптеген беделді халықаралық ұйымдар таяу жылдарға **өздерінің болжамдарын төмендетті.**

ХВҚ қаңтар айында 2013 жылға арналған әлемдік экономиканың өсуі жөніндегі болжамын тағы да 3,5% дейін төмендетті, бұл қазан айындағы болжамнан 0,1 пайыздық тармаққа төмен, бұл ретте өсу дамыған елдерде 1,4%, дамушы елдерде 5,5% құрады. Еуро аймақта 0,2%-ға төмендеу, АҚШ-та -2 %, Жапонияда -1,2 % - өсу күтілуде. Қытай экономикасының өсуі 8,2% құрайды.

(7-слайд) **Биржалық тауарларға бағаның серпіні** жақын болашақта әртүрлі іргелі факторлардың әсерінің ықпалымен дамиды болады. Халықаралық ұйымдардың болжамдары бойынша геосаяси тәуекелдерге байланысты шикізат тауарларының бағасы, өткен жылғы сияқты жоғары деңгейде болады, бірақ дағдарыс құбылыстары ушыққан жағдайда құлдырауы мүмкін.

(8-слайд) Әлемдік экономиканың әлсіз өсуі экономиканың **өсу қарқындарының баяулауына** теріс ықпалын жалғастыруда.

Алдын ала деректер бойынша 2013 жылғы қаңтардағы

ЖІӨ өсу қарқыны 4%-ды құрады, ол жоспарланған жылдық деңгейден 2 пайыздық тармаққа төмен.

Өсудің төмен қарқындарының негізгі себебі **өңдеу өнеркәсібіндегі өндірістің 0,8%-ға қысқаруы** болып табылады. Қара металлургия өніміне әлемдік сұраныстың қысқаруы ағымдағы жылғы қаңтарда сала ФКИ-інің 30,3%-ға қысқаруына алып келді. Тиісінше темір рудасының өндірісі 13%-ға қысқарды.

Құрылыс ФКИ-і 93,1% және ауыл шаруашылық ФКИ-і 98,6% нысаналы деңгейден әлдеқайда төмен болып қалыптасты. Бұл ретте аталған салалардың қысқаруы маусымдық фактормен түсіндіріледі.

Сонымен қатар, біздің бағалауымызша, **2013 жылы экономиканың** өсуі әлдеқайда тұрақты болуы тиіс.

(9-слайд) Кейбір салалардағы төмен базаны және мұнай өндірісі көлемінің күтілетін өсуін ескере отырып, біз ағымдағы жылы ЖІӨ өсуін жоспарланған **6%** деңгейде күтеміз.

Ортамерзімді кезеңге арналған болжам туралы сөз қозғайтын болсақ, **2013-2017 жылдары** экономиканың нақты өсуі **жылына 6-7,6%** мөлшерінде болжамдалады, ол жан басына шаққанда ЖІӨ өсуін 2018 жылға қарай 20 мыңнан астам АҚШ доллары көлемінде жоспарлайды. ЖІӨ өсуінің негізгі көзі ішкі сұраныстың кеңеюі болады, ол жылына орта есеппен 6,5% – 6,8% қарқынмен өседі, қазақстан өніміне сыртқы сұраныстың сақталуы, сондай-ақ

инвестициялардың өсуі жатады.

Қашаған кен орнын әзірлеуді бастаумен байланысты, **мұнай өндірісінің** көлемі, болжам бойынша 2013 жылы **82,0 млн.** тоннадан 2017 жылы **102,0 млн.** тоннаға артады.

Осыған қарамастан өңдеу өнеркәсібінің озық өсуі болжамдалады: бес жылда өңдеу өнеркәсібі 41%-ға, таукен өндіру өнеркәсібі 25%-ға артады.

(10-слайд) Жоспарланған өсу қарқындарын қамтамасыз ету және сыртқы тәуекелдердің Қазақстан экономикасына жағымсыз ықпалын төмендету үшін тұрақты макроэкономикалық жағдайларды қамтамасыз ету және экономика өсуін сақтау үшін 2013-2015 жылдарға арналған **дағдарысқа қарсы қадамдық жоспар** әзірленді. Ақпан айының басында ол жаңартылып, әлемдік экономика және мұнай мен металдарға әлемдік бағалардың дамуына байланысты ықтимал даму сценарийлерінескереді.

Атап айтқанда, дамудың **3 сценарийі** қарастырылған: базалық, пессимистік 1 және пессимистік 2. Дағдарысқа қарсы жоспар ескерту сипатына ие дағдарысқа қарсы ден қоюдың контрциклді шараларын қабылдауды болжайды.

Дамудың **базалық сценарийі** шеңберінде Үкімет **прагматикалық экономикалық саясат** жүргізеді, ол экономиканы әртараптандыру, кең ауқымды кәсіпкерлікті тарту, инновацияларды жандандыру және жаңа жұмыс орындарын құру негізінде жоспарланған деңгейде серпінді өсуді қамтамасыз етеді.

(11-слайд) **Макроэкономикалық тұрақтылықты** қамтамасыз ету үшін бюджеттік саясаттың теңгерімділігіне және мемлекеттік шығыстардың тиімділігін арттыруға қатысты жаңа тәсілдер әзірленетін болады.

Мемлекеттік борышты және мемлекеттік қаржының тұрақтылығын қалыпты деңгейде ұстау үшін ЖІӨ-ге қатысты бюджет тапшылығының және мұнай емес **тапшылықтың өсуін тежеу** жоспарлануда. Квазимемлекеттік сектор борышының өсуін бақылау қамтамасыз етілетін болады.

Ұлттық қорда мұнай табыстарын жинақтау және оларды ел дамуының стратегиялық мақсаттары үшін тиімді пайдалану саясаты жалғасады.

(12-слайд) 2013 жылы **салық саясатының** негізгі міндеті экономиканың басым секторларын ынталандыру мақсатында салық жеңілдіктерінің тиімділігін арттыру болады.

(13-слайд) Дамыған елдердегі әлсіз өсу шарттарында **экспортты және экономикалық өсу көздерін әртараптандыру бойынша жұмыс күшейтілетін** болады.

Құрылыс, инфрақұрылымды дамыту, ауыл шаруашылығы, ТКШ сияқты **капитал құрушы** салаларға инвестицияларды арттыру экономиканың өсуін қамтамасыз етіп, отандық құрылыс индустриясын және металлургияны дамытуға, сондай-ақ жаңа жұмыс орындарын құруға қосымша серпін береді деп күтілуде.

Ең жоғары мультипликативтік әсерді қамтамасыз ететін экономиканың басым секторларына **жұмсалатын шығыстар қолдау табады.**

Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша еңбек нарығына және экономиканың өсуіне қосымша мультипликативтік әсер ететін **ірі индустриялық және инфрақұрылымдық жобалар қаржыландырылады.** Аталған шара шеңберінде индустриялық-инновациялық дамыту, АӨК дамыту, көлік инфрақұрылымы бойынша мемлекеттік бағдарламаны кең ауқымды іске асыру жүзеге асырылатын болады.

(14-слайд) Бұдан басқа, экономиканы дамытудың негізгі факторы сыртқы және ішкі инвестициялардың өсуі, әсіресе экономиканың шикізатты емес секторларына, болады деп санаймын.

Бұл кезеңде жаңа тікелей инвестицияларды тарту және капиталды сыртқы нарықтардан іздеу экономикалық саясаттың басымдылығы болады. Бұл мақсатта мемлекеттік-жеке меншік әріптестік процестерін жандандыру, бақылау-рұқсат беру жүйесі тәжірбиесін оңтайландыру қарастырылған.

Үкіметтің аталмыш кезеңдегі негізгі міндеттері мемлекеттің әлеуметтік міндеттемелерін толық көлемде (әлеуметтік төлемдер, жалақы) орындауға шығыстарды қаржыландыру болады.

(15-слайд) Қазіргі уақытта Министрлік Мемлекет басшысының 2013 жылғы 23 қаңтарда Қазақстан Республикасы Үкіметінің кеңейтілген отырысында берген тапсырмасын орындау үшін **Дағдарысқа қарсы ден қою жол картасын әзірлеуде**. Жол картасында дағдарыс жағдайларында жұмыспен қамтуды және экономикалық өсуді қамтамасыз етуге бағытталған іс-шаралар нақтыланатын және айқындалатын болады.

Жол картасының негізгі бағыттары - өз бетінше жұмыспен айналысатын халықты жұмысқа орналастыру, заңсыз сыртқы көші-қонға қарсы іс-әрекет және басым бағыттарға, атап айтқанда әлеуметтік объектілерді қаржыландыру мен халықтың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етуге арналған мемлекеттік бюджет шығыстарын оңтайландыру.

(16-слайд) 2013-2015 жылдарға арналған республикалық бюджетте жұмыспен қамтуға ықпал ететін іс-шараларға 2013 жылы 1,2 трлн. теңге, 2014 жылы 1,2 трлн. теңге, 2015 жылы – 931,3 млрд. теңге бөлу көзделген.

(17-слайд) Бұл ретте жұмыспен қамтуды қолдау және еңбек нарығындағы үйлеспеушіліктерді жоюдың негізгі құралы елде іске асырылып жатқан **Жұмыспен қамту 2020** бағдарламасы болға тиіс деп есептейміз, осы бағдарлама шеңберінде үшжылдық кезеңде 300 мыңнан астам адам жұмыспен қамтылатын болады.

(18-слайд) Жол картасы шеңберінде сақтандыру шарасы ретінде **бірқатар қосымша іс-шараларды жүзеге асыру болжануда**. Негізгі тірек **әлеуметтік инфрақұрылым объектілерінде күрделі және ағымдағы жөндеу жұмыстарын** жүргізу бойынша, оларды орындау барысында уақытша жұмыс орындарынан басқа, тұрақты жұмыс орындарын құратын:

- әлеуметтік-мәдени объектілерде күрделі және ағымдағы жөндеу жұмыстарын жүргізу;

- жергілікті маңызы бар жолдарда күрделі және ағымдағы жөндеу жұмыстарын жүргізу;

- тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық объектілерін реконструкциялау, күрделі және ағымдағы жөндеу жұмыстарын жүргізу;

- абаттандыру

жобалары сияқты іске асыруға жасалатын болады.

Жұмыс көлемін орындау үшін, кәсіби біліктілікті талап етпейтін жергілікті тұрғындар, оның ішінде өз бетінше жұмыспен айналысатын халық жұмылдырылатын болады.

Мұндай іс-шараларды қаржыландыру 2009-2010 жылдардағы Жұмыспен қамту жол картасының тәжірибесін есепке ала отырып **бірлесіп қаржыландыру қағидаттары** (республикалық және жергілікті бюджеттер, мүдделі жеке тұлғалар мен компаниялардың қаражаттары) негізінде іске асырылатын болады.

Кепілді қамтамасыз етудің жеткілікті көлемі жоқ, табысы аз азаматтардың микрокредит алулары үшін мүмкіндіктерді ұсыну мақсатында, **Жұмыспен қамту 2020 бағдарламасының ауыл тұрғындарына шағын кредиттер** беру компоненті күшейтілетін болады.

Бұл ауылдағы кәсіпкерліктің одан әрі дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, сондай-ақ өз бетінше жұмыспен айналысатындардың белгілі бір бөлігінің жалдамалы жұмысшыларға ауысуын қамтамасыз етеді.

(19 - слайд) **Заңсыз сыртқы көші-қонға қарсы** іс-әрекет Жол картасының басты бағыттарының бірі болады.

Жыл сайын астыртын көші-қон ауқымы шетел азаматтарының 200-300 мыңға жуығын құрауда.

Қазіргі уақытта Мәжіліске Қазақстан Республикасының аумағында еңбек қызметін жүзеге асыру үшін мигрант - еңбекшілердің жекелеген санаттарын тарту тәртібін жария ету мен жетілдіруді, сондай-ақ көшіп келушілердің жеке тұлғалар қарамағында атқарған жұмысы үшін жеке табыс салығын төлеуін ретке келтіруді көздейтін, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне толықтырулар мен өзгерістер енгізу» туралы заң жобасы енгізілді.

Заң жобасы шетел азаматтарына **жеке тұлғалар** қарамағында еңбек қызметін жүзеге асыруға рұқсат берілетін қызмет түрлерін нақты айқындайды.

Заңсыз сыртқы көші-қонға қарсы іс-әрекетті және бақылауды күшейту мақсатында көші-қондық бақылау, заңсыз көші-қонға қарсы іс-әрекет мәселелері бойынша шет мемлекеттердің құзыретті органдарымен ведомствоаралық өзара іс-қимылды жетілдіру саласында заңнамаға өзгерістер енгізуді көздейтін, **Көші-қон проблемаларын шешу жөнінде кешенді жоспар** әзірлеу қажет. Сондай-ақ «Мемлекеттік бақылау және қадағалау туралы» Қазақстан Республикасының Заңына **көші-қондықбақылау саласындағы тексерулерді жүзеге асыру тәртібінің** өзгерту бөлігінде өзгерістер енгізу болжануда.

Сондай-ақ қазіргі уақытта Үкімет әлеуметтік объектілер құрылысын қаржыландырудың басым бағыттарын айқындау бойынша жұмыс жүргізуде. Бұл ең алдымен үш ауысымды, апаттық мектептер және денсаулық сақтау мен басқа да әлеуметтік объектілер проблемаларын шешу болып табылады

Жол картасын қаржыландыру үшін экономиканың өсуін және халықтың жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ететін **басым бағыттарға қаражатты қайта бөлумен республикалық бюджет шығыстарына оңтайландыру жүргізу көзделуде.**

Бюджет кодексіне сәйкес ағымдағы жылдың бірінші тоқсанының қорытындысы бойынша шартты түрде қаржыландырылған шығыстарды қаржыландыру мүмкіндігін айқындау үшін талдау жүргізіледі және әлеуметтік-

экономикалық даму және республикалық бюджет параметрлерін нақтылау жөнінде ұсыныстар енгізілетін болады.

(20 - слайд) Дамудың **шамадан тыс пессимистік сценарийі** орын алған жағдайда қосымша үй шаруашылығы және бизнес тарапынан сұраныстың азаюының ішінара өтемақысы үшін мемлекеттік шығыстардың өсуін қарастыратын контрциклдік шаралар қолданылатын болады.

Жылдық инфляцияны 6,0-8,0% шегінде ұстап тұру үшін Үкімет пен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі **инфляцияға қарсы** шаралар қабылдайтын болады.

Теңге бағамының тұрақтылығын қамтамасыз ету мақсатында Ұлттық Банк алтын-валюта резервтерін пайдаланатын болады. Қолайлы деңгейден төмен резервтерді қысқарту барысында, ерекше шаралар ретінде **капиталдың елден кетуін шектеу бойынша** валюталық реттеу шаралары қарастырылған.

(21,22-слайд) **ЕДБ өтімділігін қолдау** үшін Ұлттық банк едәуір дәрежеде банктер үшін банктерге өтімділікті берген кезде, кепілді қамтамасыз ету тізбелерін кеңейту есебінен «қайта қаржыландыру терезесін» кеңейтеді.

ЕДБ несие портфелінің сапасын төмендетуге жол бермеу шаралары қабылданатын болады.

Қарызға алудың өсуіне шектеу қою бойынша шараларды қоса алғанда, квазимемлекеттік және мемлекеттік борыштар жағдайын мемлекет тарапынан

бақылаудың пәрменді тетіктерін дамыту жұмыстары жалғастырылатын болады.

(23-слайд) Әлеуметтік тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін мемлекеттің барлық әлеуметтік қамтамасыз ету міндеттерін орындаудан басқа, қосымша жұмыссыздықтың өсуін болдырмау және халықтың әлеуметтік осал топтарына қолдау көрсету шаралары қабылданатын болады.

(24-слайд) Үкімет тұрақты түрде **әлемдік экономикадағы ахуалға жүйелі мониторинг** және Қазақстан экономикасына әлемдік үрдістердің ықпалын бағалауды жүргізіп отырады.

2008 жылдың өзінде біз Елдің және әлемдік экономиканың жедел мониторинг жүйесін құрған болатынбыз. Күн сайынғы негізде әлемде, халықаралық қаржы және тауар нарықтарында болып жатқан ахуал қадағаланады, ел экономикасының негізгі секторларының жағдайына мониторинг жүргізіледі, әрі ел экономикасы тұрақтылығының **шекті индикаторлары** енгізілді. (слайд 25).

Сонымен, Қазақстан Республикасының Үкіметі елдегі макроэкономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету, экономика өсуінің жоспарланған қарқынын қамтамасыз ету үшін барлық қажетті шаралар қабылдауда.

Назарларыңызға размет!